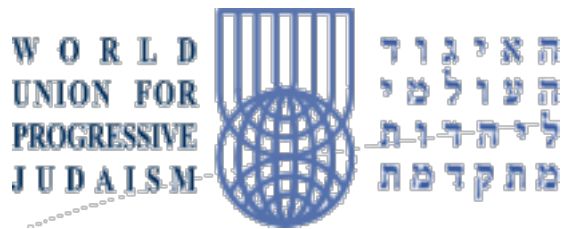

5777

Torah from Around the World

Rabbi Sjimon zegt:

*Betuig elke dag je geloof in de Eenheid van al wat bestaat.
En wanneer je bidt, maak van je gebed geen vaste formule,
maar bid met overgave tot de bron van het AI,
zoals de Profeet zegt: 'De Bron van het AI is mededogend
en barmhartig, geduldig, vol liefde, en wendt het lot'.
En wees niet slecht in je eigen ogen,
want je bent altijd verbonden met de Bron.*

Pirke Awot / Spreuken over de Fundamenten, 2: 13

(in de vertaling van Leo Mock en Marcel Poorthuis)

Sjabbat 8 juli 2017 / 14 Tammoez 5777, Balak, Bemidbar/Numeri 22:2 - 25:9
Tanach blz. 314 - 321
Haftara: Micha 5:6 - 6:8
Tanach blz. 1189 - 1191

Commentaar: Rabbijn Yoel H. Kahn rabbijn van de Congregation Beth El in Berkeley, California.

vertaler: Jochanan Belinfante

[Het Engelse origineel](#)

Ma tovoe - van Tora tot sidoer

De rabbijnen van weleer worden door de latere generaties als groep aangeduid als *chachamenoe zichronam livracha (chazal)*, „onze wijzen, hun nagedachtenis zij tot zegen“. Als ik de tijd neem om hun creativiteit en verbeelding volledig op waarde te schatten, ben ook ik altijd geïnspireerd door hun nagedachtenis en ervaar ik hun zegen. In dit commentaar wil ik jullie aandacht richten op hun literaire en rituele creativiteit, zoals die tot uitdrukking komt in een van de dichterlijke juweeltjes die zij ons nalieten.

De Toralezing van deze week, Balak, bevat beroemde woorden van zegening waarvan de oorsprong een vloek is. Balak, de koning van het buurland Moav, voelt zich bedreigd door de macht van de nabij wonende Jisraëlitische stammen. Hij hoort dat de plaatselijke profeet Bilam kan worden ingehuurd en hij geeft hem de opdracht om de Jisraëlieten te gaan vervloeken. Na veel tegenwerking, inclusief de enige keer dat er in de Tora een sprekende ezelin optreedt, bereikt Bilam eindelijk een heuvel met uitzicht op het tentenkamp van de Jisraëlieten. Daar uit hij, in plaats van vervloekingen, zegenende woorden, in het bijzonder: „Hoe mooi zijn Uw tenten, Jaäkov, hoe mooi uw woningen Jisraëel.” (Bemidbar/Numeri 24:5). Dit vers, het hoogtepunt van Tora's wijdloperige en satirische vertelling over hoe de bestelde vloeken als zegeningen worden uitgesproken, wordt door de latere rabbijnen opgepakt en, zoals vaak gebeurt met bijbelse verzen, 'ge-recycled' in een nieuwe, liturgische setting: het wordt de openingszin van de dagelijkse synagogale dienst.

In het Hebreeuws werden de eerste twee woorden van het vers, *ma tovoe*, "hoe mooi", de naam van het prachtige gebed waarmee de ochtenddienst begint. In de rabbijnse herlezing van dit vers werden de tenten van de Jisraëlieten de synagogen en talmoedscholen van het joodse volk (Babylonische Talmoed, Sanhedrin 105b). Zoals zovele latere liturgische creaties is het *Ma tovoe*-gebed een wandtapijt vol Bijbelse verzen en fragmenten. Soms denk ik dat de rabbijnen de Tanach - in het bijzonder hun favoriete deel, het Boek der Psalmen - in een keukenmachine doen, om het in kleine woord- en vers-fragmenten fijn te hakken, waar zij dan uit putten om hun nieuwe liturgische arrangementen mee samen te stellen.

Wij weten niet wanneer *Ma tovoe* voor het eerst werd gecomponeerd of samengesteld. Wat vandaag op ons overkomt als een uniforme en complete tekst - het is moeilijk om ons voor te stellen dat het ooit anders was - heeft zich hoogstwaarschijnlijk in de loop der tijd ontwikkeld. *Seder Rav Amram Gaon*, het eerste gebedenboek (Babylonië, negende eeuw), leert ons: „Bij het binnengaan van een synagoge moet je zeggen: '*Ma tovoe ohalecha...Waäni, berov chasdecha*; ik ga door Uw overvloedige liefde Uw huis binnen; ik buig eerbiedig in Uw heilige tempel.'” Het is duidelijk, dat de verbinding tussen het vers van de sidra Balak en het moment van het binnengaan in de synagoge toen al een gevestigd gebruik was. Het tweede vers is ons bekend door ons moderne gebedenboek; het is in zijn geheel overgenomen uit psalm 5:8. De kern van het *Ma tovoe*-gebed zoals wij het kennen is duidelijk zichtbaar.

Ongeveer twee eeuwen later voegde de *Machzor Vitry*, het gezaghebbende Franse gebedenboek, dat geredigeerd werd door een leerling van Rasji, een ander prachtig vers toe uit de psalmen; het is afkomstig uit psalm 69:14: „En nu, Eeuwige, richt ik mijn gebed tot U, laat dit een uur zijn van mededogen. Groot is Uw ontferming, God, antwoordt mij, toon Uw trouw en redt mij.” In de *Machzor Vitry* gaan deze twee verzen uit psalmen echter vooraf aan het vers dat begint met „*ma tovoe*”. De *Vitry* voegt ook verscheidene andere verzen toe, te beginnen met psalm 122:1: "*Samachti be-omriem li, beit Adonai neëlech*, „Verheugd was ik toen ik hoorde: 'Wij gaan naar het huis van de Eeuwige.'” Psalm 122 is de pelgrimspsalmen en werd gereciteerd bij aankomst in Jeroesjalajiem; tegenwoordig wordt het elke week gezongen aan het einde van de diensten in het Hebrew Union College - Jewish Institute of Religion in Jeruzalem. *Beit Adonai*, 'het huis van de Eeuwige', zou zeker passen bij de tenten, de Tabernakel, het Heiligdom en de kamer, die in de andere bijbelse verzen genoemd worden. Toch klinken die voor mij volkomen misplaatst naast '*ma tovoe*', omdat ik er zo aan gewend ben die verzen te horen op de plaatsen en in de context waarin onze traditie hen is gaan gebruiken.

In de nieuwste sidoer van de Amerikaanse Reform, *Mishkan T'filah*, toont de lay-out van de verzen van *Ma tovoe* de structuur van het gebed. Het midden bevat drie verzen die afkomstig zijn uit de psalmen 5:8, 95:6 en 69:14. Zij beginnen elk met *waäni*, „en ik”. In de Tanach staat psalm 95:6 in het meervoud, maar toen een middeleeuwse rabbijn dit gebed wilde verlengen werd de zin omgezet naar het enkelvoud, zodat het paste in de rest van het gebed. Anders dan de meeste joodse gebeden, werd *Ma tovoe*, dat het begin van onze openbare liturgie aangeeft, gecomponeerd in de eerste persoon enkelvoud. De *alef* van het woord *ani*, de uitbundige „ik” die spreekt, verschijnt drie keer. U kunt deze herhaling zien in de translitteratie *waäni*, „en ik”. (*Mishkan T'filah*, blz. 30, [ook op blz. 192, 290, 418.]) Is het

niet vreemd dat dit gebed, dat de tenten en heilige verblijfplaatsen van het volk bezingt, wordt verwoord in zulk een persoonlijke, individuele woordenschat?

Rabbijn Lawrence Hoffman schrijft dat *Ma tovoe* een innerlijke voorbereiding is op het voorbereidende deel van de liturgie (*My People's Prayer Book: Traditional Prayers, Modern Commentaries*, deel 5, blz. 51). In de synagogen van weleer werd de gehele dienst vòòr het *Barchoe* individueel gereciteerd door de sjoelganger. Mensen kwamen gewoonlijk binnen op hun eigen tijd en hadden hun eigen tempo, en op het moment dat men de synagoge zag of de drempel ervan overschreed zei men tot zichzelf: „Hoe mooi zijn uw tenten, Jisraël.” De verschillende ruimtelijke beelden in de verzen roepen elk een andere historische herinnering op aan heilige joodse plaatsen: de Tent van Samenkomst, de Tabernakel, de Tempel in Jeruzalem, de kamers binnen in de Tempel, de Goddelijke Aanwezigheid. Anderen stellen zich deze verschillende plaatsen voor als een innerlijke reis, waardoor zij steeds dichterbij de echte bron komen.

Het hoogtepunt van het gebed ligt in de op één na laatste zin. Alhoewel de simpele betekenis van het Hebreeuws duidelijk is, „Moge mijn gebed U bereiken op een moment dat U het wilt aanvaarden”, is het lange tijd in dichterlijke vrijheid en met midrasj-achtige letterlijkheid gelezen als: *waäni tefilati lecha*, “Ik **ben** mijn gebed tot U.” Zo begrijp ik deze passage altijd. Ik verlang altijd naar het ik-Gij van het gebed, waarin ik mijn verlegenheid en zelfkritiek kwijt raak en ik de gebeden door mij heen kan laten vloeien. En ik bid om me mijn gebeden zo eigen maken, dat ik ze, wanneer ik de synagoge verlaat, in mij heb opgenomen, en dat ik, door wie ik ben en hoe ik leef, volledig kan belichamen wat voor mij zo levendig waar is geworden in de heilige tijdruimte: *'Ma tovoe ohalecha Jaäkov'*; „Hoe mooi zijn Uw tenten Jaäkov.”